

”דרוש כפר שלם לגדל ילד”
המדינה, העיר והמסגרת החינוכית,
למען תינוקות ופעוטות בישראל

תקצירי הכנס הארצי השנתי ה-26 שהתקיים ב-25.11.21

"הילדים במרכז": התוכנית ההתפתחותית לחינוך ולטיפול בגיל הרך (לידה עד שלוש)

ד"ר צילי שוחט, דבורה גבעון, ופרופ' אסתר עדי יפה

לראשונה בישראל, ביוזמת האגף למעונות-יום במשרד העבודה והרווחה, המדינה עשתה מהלך מקצועי פורץ דרך לקידום איכות החינוך והטיפול במסגרות לגיל הרך מגיל לידה עד שלוש. לשם כך נכתבה בפעם הראשונה תוכנית התפתחותית לחינוך ולטיפול בגיל הרך - תוכנית לימודים עבור תינוקות ופעוטות השוהים במסגרות חינוכיות). התוכנית נכתבה על ידי ד"ר צילי שוחט, דבורה גבעון, ופרופ' אסתר עדי-יפה, מבית הספר לחינוך באוניברסיטת בר-אילן, בהתאם לדרישות תקנות חוק-הפיקוח החדש, על מעונות יום לתינוקות ולפעוטות, החוק שיוחל החל משנה"ל תשפ"ב.

מהי "תוכנית לימודים לגיל הרך"? בהגדרתה הפשוטה מוגדרת תוכנית לימודים כ"מה ללמד" ו"איך ללמד". כאשר מדובר בתינוקות ובפעוטות, מקובל להגדיר תוכנית לימודים כ"כל מה שמתוכנן וכל מה שלא מתוכנן במסגרת, כולל כל הפעילויות והתכנים, האינטראקציות עם מבוגרים וילדים וכל ההתנסויות והחוויית של הילד במהלך היום. ילדים צעירים סופגים כל מה שקורה בסביבתם הקרובה. הכול הוא בגדר למידה" (Gordon & Browne, 2017: 331). בהשוואה לתוכניות לימודים לילדי גן, הגישה העומדת בדרך כלל בבסיס תוכנית המיועדת לגילאי לידה עד שלוש היא פחות אקדמית, ויותר כוללת, ובמרכזה מתן מענה לצרכים ההתפתחותיים של תינוקות ופעוטות וקידום רווחתם והתפתחותם.

התוכנית ההתפתחותית לחינוך ולטיפול בגיל הרך, המפורסמת בימים אלה, כוללת ערכים, עקרונות וקווים מנחים לעשייה חינוכית-טיפולית איכותית עם תינוקות ופעוטות, והיא מיועדת לצוותים המקצועיים העובדים במסגרות לגיל הרך. התוכנית מבוססת על גישת ההתאמה ההתפתחותית (DAP – Developmentally Appropriate Practice) (Copple & Bredekamp, 2009) הכוללת שלושה מאפיינים מרכזיים. מאפיינים אלה הם בסיס להתאמה של העשייה החינוכית אל הילדים:

1. ידע על התפתחות ילדים – התייחסות אל מאפייני הגיל ותכנון התנסויות שיקדמו בדרך הטובה ביותר למידה והתפתחות בקבוצת גיל מסוימת.
2. ידע על כל ילד וילדה כפרטים - התייחסות ליכולותיו האישיות של כל אחד מהילדים ואל תחומי התעניינותו, אל מאפייני אישיותו ותכנון התנסויות שיקדמו את התפתחותו בדרך הטובה ביותר עבורו.
3. ידע על ההקשר המשפחתי והתרבותי של כל ילד וילדה, בהתייחס לערכים, לציפיות ולמוסכמות המעצבים את חייהם ואת הקהילה שאליה משתייכות משפחותיהם, וכדי ליצור למידה והתנסות רלוונטית, משמעותית ומכבדת כל אחד כפרט.

החידוש בתוכנית ההתפתחותית לחינוך ולטיפול בגיל הרך, הוא בראש ובראשונה ההכרה של הרגולטור במדינת ישראל, בנחיצותה, ביוזמה לכתיבתה, ולפרסומה. התוכנית היא תוכנית לימודים חדשה, המציעה שינוי בתפיסה הפדגוגית הרווחת ברבות מן המסגרות לגיל הרך בישראל. השינוי, כפי שהוא מוצג בתוכנית, מחייב ידע התפתחותי על קבוצת הגיל בכיתה והכרות עם כל ילד וילדה ועם משפחותיהם, כבסיס לתכנון העשייה החינוכית וסדר היום. התוכנית כוללת ידע התפתחותי ופדגוגי-מעשי בתחום התפתחות הילד: התפתחות פיזית, התפתחות רגשית-חברתית,

התפתחות שפה ותקשורת, התפתחות חשיבה וקוגניציה, וכן בתחומי תוכן מרכזיים: הכרת העולם, יצירה, משחק ודמיון, ניצני אוריינות והבנה מתמטית.

התוכנית, שהיא מסמך מקיף בן למעלה מ-400 עמודים, כוללת גם 12 פרקים להרחבת הידע, לדוגמא: התנסות בחומרים, פרידה והסתגלות, סדר-יום, ארגון סביבה חינוכית וכן מדריך למשתמש בתוכנית. המסמך מבוסס על סקירות שנערכו באיחוד האירופי של תוכנית לימודים קיימות והעלו שאלות לגבי התוכנית הראויה המתאימה ביותר לגיל-הרך. הכותבות נעזרו בקוריקולום המקובל באנגליה, והרחיבו את תוכנו לתחומים של מיומנויות המאה ה-21. התוכנית ההתפתחותית החדשה, המומלצת על-ידי האגף למעונות יום במשרד העבודה-והרווחה, תילמד כחלק מכל ההכשרות המקצועיות בגיל-הרך, החל משנה"ל תשפ"ב, והיא תשמש בסיס לפיתוח ולתכנון סדר יום מותאם לכל קבוצת גיל במעונות-היום בישראל.

מקורות

Copple, C., & Bredekamp, S. (Eds.) (2009). *Developmentally appropriate practice in early childhood programs*. National Association for Education of Young Children.

Gordon, A. M., & Browne K. W. (2017). *Beginnings & beyond: Foundations in early childhood education* (10th. Ed). Cengage Learning.

Edwards, S. (2021). *Process quality, curriculum and pedagogy in early childhood education and care*. OECD Education Working Papers 247, OECD Publishing.

Silva, K., Ereky-Stevens, K., & Aricescu, A.-M. (2015). CARE – Curriculum quality analysis and impact review of European ECEC: D2.1. Overview of European ECEC curricula and curriculum template. Report, 118 p. https://ecec-care.org/fileadmin/careproject/Publications/reports/CARE_WP2_D2_1_European_ECEC_Curricula_and_Curriculum_Template.pdf

לצפייה בפרסום הפעימה הראשונה של התוכנית:

https://www.gov.il/BlobFolder/generalpage/education-care-program/he/daycare_education-care_education-care-program.pdf

**תינוקות ופעוטות זקוקים בעיקר לחום ואהבה... – האמנם?
עקרונות פדגוגיים התומכים בעשייה חינוכית טיפולית
עם תינוקות ופעוטות בגילאי לידה עד 3.
רזית רוזנפלד קרפט**

המחנכת במסגרת המעון או הפעוטון מהווה דמות משמעותית עבור תינוקות ופעוטות הנמצאים בטיפול לאורך שעות ארוכות במהלך היום, ולכן המגעים והאינטראקציות שהיא מקיימת עם קבוצת הפעוטות, בעלי השפעה רבה על התפתחותם.

אין ספק כי תינוקות ופעוטות זקוקים בראש ובראשונה לדמות חמה, תגובתית, הרגישה לצרכי כל אחד מהפעוטות בקבוצתה, בכל רגע נתון במידת האפשר.

מהי המשמעות המעשית, היומיומית של הדרישה מהמטפלת "להיות חמה, רגישה ותגובתית, במהלך 8-9 שעות ביום, 5-6 ימים בשבוע? כיצד זה נראה "בפועל"? רגע אחר רגע, עם קבוצת תינוקות ופעוטות במעון? האמנם "חום, רגישות ותגובתיות" מהווים את הצרכים העיקריים/יחידים של תינוקות ופעוטות במסגרת?

לתינוקות ופעוטות יש צרכים נוספים מלבד "חום ואהבה", כגון, צורך בעניין, חקירה ומשחק, צורך בהבעה ותקשורת עם המחנכת ועם חברי קבוצתם, צורך באתגר אינטלקטואלי, וגיוון, וצורך בהתייחסות אליהם כבני אדם בעלי רצונות, רגשות ומחשבות שיש לקבלם, לכבדם, ולהתפעל מהם.

בהרצאה נסקור מספר עקרונות פדגוגיים מרכזיים ברוח הגישה התואמת התפתחות, שבבסיסה רעיון חובת ההתאמה של המבוגר אל הילדים, וזאת בניגוד לדרישה הנפוצה, שעל הילדים להתאים את עצמם למסגרת ולצרכי המבוגר. עקרונות אלו מהווים קווים מנחים לעשייה של מחנכות במסגרת החינוכית-טיפולית והם תומכים בלמידה ובהתפתחות של תינוקות ופעוטות השוהים בה.

החינוך לגיל הרך בראי הרשות המקומית- מודל עיריית תל אביב יפו

ענת לידור ונגה וייס

עיריית תל אביב יפו שואפת לחינוך שוויוני, ערכי ופורץ דרך בכל גיל. בשנתיים האחרונות העמיקה העירייה את מעורבותה בגילאי לידה עד שלוש והוקם אגף לקידום הגיל הרך. האגף שותף ומוביל מהלכים לקידום חינוך איכותי, צמצום פערים וקידום מדיניות להכרה בחשיבות החינוך לגיל הרך, הן ברמה עירונית והן ברמה ארצית. האגף פועל מתוך ראייה הוליסטית המקיפה את הילד בעולמות שונים בחייו, וביחסי הגומלין ביניהם כמו משפחה, חינוך וקהילה. בין פעולות האגף ניתן למנות מערך השתלמויות מקיף עבור צוותים חינוכיים, קורסים עבור מטפלות חדשות, ותוכניות התערבות במעונות-יום לאיתור עיכוב התפתחותי ומניעה, ולחיזוק הקשר בין פעוטות ומטפלות. בנוסף, האגף יוצר קשר עם גנים פרטיים, ומוביל קהילה במפגשים וירטואליים ופיזיים, על מנת לסייע למסגרות פרטיות להתכונן לדרישות חוק הפיקוח. מה בין פיקוח לליווי? כיצד אפשר לעבוד עם מסגרות פרטיות ומפוקחות? איך ניתן לתת מענה לקהילות, כמו חסרי מעמד, ערבים, דתיים ויהודים, ואיך ניתן לבנות מענה מותאם לכל אוכלוסייה? בעיר מגוונת ותוססת כמו תל אביב שבה הביקוש עולה על ההיצע, נוצרו דרכי עבודה ייחודיות ועליהן נדבר בכנס.

**מיזם גיל הינקות בירוחם: לא עוד תוכנית אלא פלטפורמה
תמי בוחבוט | מנהלת גיל רך יישובית, ירוחם**

"מיזם גיל הינקות" שפעל תחת משרד העבודה והרווחה, קרן רש"י וג'וינט-אשלים עסק בשנים האחרונות בפיתוח מודל יישובי רב-מערכתי לגיל הרך, שמטרתו לאגם משאבים וליצור רשת תמיכה רשותית עבור ילדים בגיל הרך (בדגש על לידה עד שלוש) והוריהם. המודל היישובי עולה בקנה אחד עם יעד מרכזי של הישוב - ירוחם - קידום מוביליות חברתית, שהיה אחד משבעה ישובים בארץ שלקחו בו חלק. באמצעות מינוי מנהלת גיל רך יישובית, שמהווה ציר מרכזי לתהליך, מופו צורכי הילדים בגיל הרך והוריהם, וכן מופו השירותים, התוכניות, המסגרות ואנשי המקצוע הפועלים ביישוב. לאור המידע שנאסף ונותח, מנהלת הגיל הרך בישוב והצוות שעובד יחד אתה עובדים בצורה מתואמת בין הגורמים השונים בישוב באופן דינמי ומתמשך מתוך מטרה להיענות לצרכים המשתנים בישוב של ילדי הגיל הרך והוריהם.

בהרצאה נציג את התפיסות העומדות בבסיס המודל והמיזם, ואת הפעולות שנעשו ביישוב למימוש המודל, בארבע זירות פעולה. (א) זירת הרשות: מיפוי באמצעות מערכת מידע, התאמת המבנה הארגוני ופיתוח מנגנוני עבודה תומכים. (ב) זירת אנשי המקצוע: הכשרה בין-מקצועית, יצירת שפה משותפת ושיתופי פעולה, בניית רצף שירותים. (ג) זירת המסגרות: מיפוי, מעטפת רשות למעונות מוכרים ופרטיים, סטנדרט חינוך-טיפול, עבודה במשולש משרד העבודה-ארגונים מפעילים-רשות. ו (ד) זירת ההורים: העסקת רכזת הורים וינקות, התמקדות באוכלוסיות נוספות (קהילה חרדית, דוברי רוסית, משפחות רווחה בשכונות), פיתוח תוכניות בהתאם למיפוי.

**אורבן 95: התאמת המרחב האורבני לגיל הרך
דניאלה בן עטר**

אילו יכולת לראות את העיר מגובה של 95 ס"מ – גובהו הממוצע של ילד בריא בן שלוש – מה היית עושה אחרת? זוהי השאלה המרכזית, שקרן ברנרד ון-ליר מנסה להשיב עליה באמצעות היוזמה הגלובלית - יוזמת אורבן 95, אשר נוצרה במטרה לסייע בשינוי הנוף, וההזדמנויות המעצבים את חייהם של ילדים בגיל הרך. ערים יכולות להיות מקום נפלא לגדול בו, אך הן גם יכולות להציב אתגרים משמעותיים לבריאות ולרווחה של תינוקות, פעוטות ושל האנשים המטפלים בהם – החל ממחסור בשטחי טבע ומרחבים בטוחים לשחק בהם, כמו גם זיהום אוויר ופקקי תנועה, וכלה בבידוד חברתי וסטרס.

אז כיצד מתכננים סביבה עירונית המותאמת להתפתחות קוגניטיבית, פיזית ורגשית של ילדים? יותר ממיליארד ילדים חיים בערים ברחבי העולם, ובעקבות תהליכי אורבניזציה מואצים מספרם רק הולך וגדל. תינוקות, פעוטות והוריהם חווים את העיר בדרכים ייחודיות. הם זקוקים לסביבה בטוחה ובריאה המאפשרת זמינות של שירותים חיוניים, אינטראקציות הדדיות בין מבוגרים לילדים, גירויים ועניין התורמים למשחק וחקירה. בהרצאה זו תוצג סקירה של האתגרים וההזדמנויות, שהסביבה האורבנית יכולה להציע כתואמת להתפתחות הילד. יוצגו דוגמאות קונקרטיות מתוכניות אורבן 95 בישראל ומרחבי העולם, שמלמדות כיצד התערבויות בתכנון אורבני יכולות לסייע לערים ליצור סביבה בה תינוקות, פעוטות ומשפחותיהם יכולים לשגשג.